

לזכרם של מ"ד מעפילי "אגוז"

סמינת "אגוז" (מיסס) הייתה סמינת העמלה, שבאמצעותה הוברחו יהודים ציונים מחוף אל-חוסיסמה שבצפון מרוקו אל נמל לברלטר, בדרום לארץ ישראל. הסמינה עשתה את דרכה 12 פעמים, ובפעם ה-13 בעיצומה של החמלה-בתאריך כ"ג בטבת התשכ"א (הלילת שבין 10 ל-11 בנואר 1961) -טבעה, כשעל סימנה 44 מעפילים: נשים, זקנים וילדים. איש מהם לא ניצל, וכולם נספו במצולות הים. גופות נמשו מן הים והובאו לקבורה בבית העלמין היהודי באל-חוסיסמה שבמרוקו. 22 גופות הונחרות אבדו במצולות לעולמים.

מאמצים רבים חובקי עולם נעשו כדי להעלות את עצמות 22 המעפילים שנטמנו במרוקו, ולהביאם למנוחת עולמים בישראל. ביום רביעי, ז' בכסלו התשנ"ג (2 בדצמבר 1992), הועלו עצמות 22 המעפילים לישראל בתאריך י"ט בכסלו התשנ"ג (14 בדצמבר 1992) ונטמנו בלווייה ממלכתית בהר הרצל.

"...ואל-תבלעני מצולה ואל-תאטר-עלי באר פיה"
(החילים ביום י"ט בכסלו תשנ"ג)

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

יד יצחק בן-צבי

שלה

פרשה ארץ ישראלית

'ויעפילו לעלות אל ראש ההר' - על ההעפלה לארץ ישראל ועל הספינה 'אגוז'

מאת: טליה זיסקין

בשנת 1960 חקר המוסד ספינה קטנה שכונתה 'אגוז' לצורך העברת המעפילים. בשתיים-עשרה הפלגות היא העבירה על סיפונה כ-500 איש מחוף אל-חוסיסמה בצפון מרוקו לגיברלטר. ב-11 בנואר 1961 יצאה לדרך ההפלגה השלוש-עשרה ועל סיפונה 44 מעפילים - נשים וגברים, זקנים וילדים. הספינה נקלעה לסערה קשה בלב ים וטבעה. ביום למחרת הטביעה נמשו מן הים 22 גופות, והן הובאו לקבורה בבית העלמין היהודי באל-חוסיסמה. 22 הגופות האחרות ירדו למצולות הים לעולמים.

אסון מעפילי "אגוז" העלה למודעות את כמיהתם של יהודי מרוקו לעלייה לארץ, ובעקבות לחץ בין-לאומי על ממשלת מרוקו הותרה עלייתם של יהודי מרוקו למדינת ישראל. לאחר שנים רבות של ניסיונות לשכנע את שלטונות מרוקו, הועלו בחורף התשנ"ג לירושלים, המקום שאליהם חלמו להגיע ולא הצליחו, 22 ארונות ובהם עצמותיהם של המעפילים טבועי 'אגוז' והן נטמנו בהלווייה ממלכתית בהר הרצל.

בחלקת המעפילים בהר הרצל מוצבות אנדרטאות לזכר המעפילים ומלוויהם שנספו ושמוקם קבורתם לא נודע עד היום: מחלקה לזכר חללי אניית המעפילים סלבדור שיצאה מבולגריה ב-1940 וטבעה בים השיש, ומחלקה ובה קברי הנספים מהספינה אגוז שגופותיהם נמצאו ושהובאו ממרוקו לישראל. בסמוך אליהם נמצאים שלטי הנצחה לזכר 22 חלליה האחרים, שטבעו ושגופותיהם לא נמצאו מעולם.

מיד לאחר חטאם של המרגלים שיצאו לתור את הארץ והוציאו את די' בתה, ניסו נציגים מהעם לתקן את חטאם וליזום עלייה לארץ. וַיִּשְׁכַּח בְּבִקְרָא וַיַּעַל אֶל רֹאשׁ הָהָר לְאֹמֶר הַגִּבּוֹר וַעֲלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' כִּי חָטֵאנוּ (במדבר יד, טו). משה ניסה להניאם מלעלות, אך ללא הצלחה וַיַּעַל וַיַּעֲלוּ לְעֹלֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר (במדבר יד, טז). התוצאה הייתה קשה מאוד, העמלקי והכנעני הכום עד חרמה.

הפועל 'להעפיל' במקרא מופיע פעמים רבות בהקשר שלילי, אולם בתחילת המאה העשרים, בזכות שיר המעפילים שכתב ליון קיפניס, קיבל הפועל 'להעפיל' משמעות חדשה, חיובית. אֶל רֹאשׁ הָהָר! אֶל רֹאשׁ הָהָר! הַדֶּרֶךְ מִי יַחֲסֵם לְפָדְיִי שְׂבִי/ מַעֲבֵר הַר הַן זֶה מַכְבֵּר/ הַרְמֹזֶת לָנוּ אֲרָץ צְבִי./ הַעֲפִילוּ הַעֲפִילוּ אֶל רֹאשׁ הָהָר הַעֲפִילוּ! עם השנים התרחב המושג 'העפלה' ובנוסף על משמעות של טיפוס ושל עלייה מאומצת ומאטגרת אל ראש ההר, נוספה לו משמעות של עלייה בכלל לארץ ישראל. בימי המנדט, בין השנים 1934-1947, הושאל המושג, שבמקורו קורו התייחס לעלייה לארץ ישראל כנגד דבר ה', לעלייה בלתי לגאלית לארץ ישראל כנגד המנדט הבריטי. בשנים אלה עלו כ-120,000 מעפילי לים בדרך היבשה, האוויר והים.

ברחבי הארץ הוקמו אתרים, אנדרטאות, פסלים ולוחות הנצחה רבים לאניות המעפילים ולסיפורי ההעפלה השונים. לאורך חופי הים פזורים אתרים ואנדרטאות רבים, מחוף אכזיב שבצפון דרך חיפה, קיסריה, תל אביב, הרצליה, אשדוד, ניצנים ועד בית הכנסת ומוזיאון סטרומה בבאר שבע שבדרום. בהר הרצל בירושלים נמצאת חלקת קבורה ממלכתית והנצחה למעפילים.

עם קום מדינת ישראל נפתחו שערי הארץ, ובשנותיה הראשונות הגיעו אליה עולים רבים מכל קצות תבל. בשנת 1956 קיבלה מרוקו עצמאות ואסרה כליל יציאת יהודים מתחומה. שליחי מדינת ישראל פעלו במרדן קו בדרכים בלתי לגאליות כדי להציל יהודים ולהביאם לחוף מבטחים בארץ ישראל, וכך הועלו ממרוקו כ-25,000 איש דרך הים ודרך היבשה. המושג העפלה קיבל משמעות נוספת המתייחסת לעליית יהודים למדינת ישראל למרות החוק המקומי במדינותיהן שאסר זאת.

לעיון נוסף

- נאור מרדכי, בים, ביבשה וגם באוויר - מבט חדש על ההעפלה, מקווה ישראל 2015, עמ' 206-212